

Oponentský posudek na rigorózní práci Kateřiny Kocarevové „Sociálně tržní hospodářství ve Spolkové republice Německo v období let 1949-1957/58 a jeho teoretické základy“, Praha 2006

Předkládaná práce je přepracovanou verzí magisterské práce, kterou autorka v minulosti úspěšně obhájila na Fakultě sociálních věd UK. Je nesporné, že na základě poměrně širokého okruhu odborné literatury a některých vybraných pramenů (je otázkou, zda by vzhledem k tématu nebylo pro práci prospěšné alespoň případ od případu vyhodnotit protokoly Spolkového sněmu) autorka předložila podrobnou analýzu hospodářského a sociálního vývoje Spolkové republiky a její hospodářské a sociální politiky do konce 50. let, která v této šíři zatím v české literatuře neexistuje. Na druhou stranu se nabízí otázka, zda oproti úspěšné magisterské práci by přece jen neměla být hlouběji propracována celková koncepce textu a jeho teoretický základ.

Autorka svoji práci nazvala „Sociálně tržní hospodářství ve Spolkové republice ... a jeho teoretické základy“, což čtenáře může vést k dojmu, že se jedná o analýzu hospodářského řádu/systému SRN. I když v textu nechybí příslušné charakteristiky, je text ve skutečnosti analýzou hospodářské politiky, která směřuje k realizaci určitého teoretického konceptu. Lze tedy říci, že název, který autorka použila pro svoji magisterskou práci („Budování sociálně tržního hospodářství ...“) je přiléhavější. Pokud se týče „teoretických základů“ sociálně tržního hospodářství, tak autorka dala do názvu problémový okruh, kterému v podstatě věnuje sotva více než několik stran. Navíc v jejím podání probíhá konstituování a vývoj teoretického základu sociálně tržního hospodářství, tedy ordoliberalismu, v jakémsi zvláštním vzduchoprázdnu – chybí zde jakýkoliv poukaz např. na diskuze o problémech plánovitého hospodářství, která intenzivně probíhaly v německé a rakouské ekonomické vědě meziválečného období, i na složitou interakci ordoliberalismu s hospodářskými teoriemi a praktickou hospodářskou a sociální politikou nacionálního socialismu (např. v otázce dispozičních práv majetkem). Jestliže by název práce měl v případě jejího publikování zůstat nezměněn, by bylo by nutné tuto kapitolu podstatně prohloubit. Mimochodem: je možná pravda, že ordoliberalové hovořili snad jako první o „hospodářské politice řádu“ (s. 9), ale mělo by být podle mého názoru řečeno, že Ordnungs- či Wirtschaftsordnungspolitik provádí každý stát bez ohledu na to, zda to deklaruje nebo ne – konec konců dnes je tento termín zcela běžným obecným pojmem označujícím jednu specifickou část hospodářské politiky. Čili jako jedna ze základních charakteristik ordoliberalismu může být dnes nepostačující nebo dokonce zavádějící.

Pro svoji analýzu hospodářské politiky volí autorka v zásadě chronologický postup s tím, že do zvláštní kapitoly vyčleňuje vývoj sociální politiky. To má pochopitelně řadu dobrých důvodů i výhod, ale text poněkud zneřehledňuje, zejména s ohledem na postup naplňování určité teoretické koncepce, který autorka chce sledovat. Je tedy otázkou, zda by nebylo lepší postupovat věcně a sledovat realizaci konstitutivních (nikoliv, prosím pěkně, „konstitučních“) a některých důležitých regulativních elementů hospodářského řádu nebo alespoň zavést základní hrubé dělení hospodářské politiky (Wirtschaftsordnungs- und Wirtschaftsprozesspolitik) a jasněji „odfiltrovat“ systémotvorná opatření na jedné straně a aktuálně politicky motivovaná, byť systémově konformní či alespoň neutrální opatření na straně druhé. Otázka tedy může znít, jaká byla z tohoto hlediska povaha např. bytové politiky SRN v daném období?

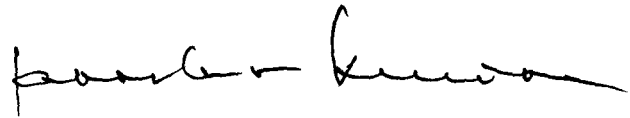
Jisté potíže může mít čtenář s časovým vymezením tématu. Autorka své téma ohraničuje lety 1949-58, ale téměř třetinu textu věnuje období do vzniku SRN. V zásadě logicky, protože v tomto období padla některá důležitá rozhodnutí, která narýsovala cestu k sociálně tržnímu hospodářství (např. otázka vlastnických vztahů, kterou ale autorka prakticky úplně pomijí, ačkoliv soukromé vlastnictví je obecně chápáno jako jeden z konstitutivních elementů tržního i sociálně tržního hospodářství). Nicméně je otázka, nakolik je nutná poměrně podrobná analýza struktury okupačních orgánů apod. I závěrečný mezník své analýzy, léta 1957/58, by měla autorka přesvědčivěji vysvětlit – zjištění, že je to období, které přineslo „celou řadu událostí a změn“, nestačí. Je potřeba se zamyslet, co toto období znamenalo z hlediska naplňování koncepce sociálně tržního hospodářství.

Autorka si staví sympatický cíl postihnout, které prvky z koncepce ordoliberalismu byly realizovány a které nikoliv. Naráží sice na problém, že sami teoretikové (o prakticích ani nemluvě) nebyli zajedno, co vše se vlastně má udělat. Nakonec ale k určitému katalogu „nedodělků“ dochází, ale jejich validita z hlediska celkového hospodářského systému čtenáři může unikat. Oprovokativně formulována: nejsou tyto „nedodělky“ tak závažné systémové povahy, že výsledek je od úvah otců více nebo méně značně vzdálen? Na některých místech jsou kromě toho formulace textu příliš obecné a neumožňují čtenáři pochopit, co přesně tehdejší autoři těmi kterými termíny či formulacemi chápali. Jako to bylo např. s požadavkem volné tržní konkurence, která je, jak známo, jen teoretickým modelem, který v praxi nikdy nefungoval, rozhodně ne v industriálních společnostech 20. století? Podobně nejasný zůstává reálný dosah sjednocení či oddělení hospodářské a sociální politiky. V tomto případě je vše pikantnější o to, že ordoliberalové byli (v zásadě) pro propojení obou těchto oblastí politiky, Erhard proti, ale neúspěšně – připomínám ještě, že dnes je právě oddělení hospodářské a

sociální politiky považováno za jeden ze základních strukturálních deficitů výmarské republiky.

Katalog nápadů a podnětů k syntetizující práci, jakou předložila K. Kocarevová, by mohl pochopitelně být libovolně dlouhý a nechci jej dále rozvádět. Domnívám se, že autorka předložila práci, která obsahově i svým jazykovým a formálním zpracováním odpovídá nárokům kladeným na rigorózní práci. Doporučuji proto práci k obhajobě.

V Praze, 14.9.2006

doc. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.
Institut mezinárodních studií UK FSV